

HADIS ILMINING PAYDO BO‘LISHI. IMOM ISMOIL AL-BUXORIYNING “AL-ADAB AL-MUFRAD” VA “AS-SAHIH” ASARLARI

Xoliqulova Nilufar

Xojiakbarova Omina

*University of management and
future technologies universiteti,
PS/S-23-2 guruh talabalari*

Annotatsiya: Mazkur maqolada hadis ilmining paydo bo‘lishi, rivojlanish bosqichlari va islom ilmlari tizimidagi o‘rni keng yoritilgan. Shuningdek, buyuk muhaddis Imom Ismoil al-Buxoriyning hayoti, ilmiy faoliyati hamda uning “Al-adab al-mufrad” va “As-sahih” asarlarining diniy, ma’rifiy va axloqiy ahamiyati atroflicha tahlil qilingan. Ushbu asarlarning musulmon jamiyatida axloq-odob, ilm va tarbiya masalalarini shakllantirishdagi o‘rni ochib berilgan.

Kalit so‘zlar: hadis ilmi, sunnat, Imom al-Buxoriy, Al-adab al-mufrad, As-sahih, axloqiy tarbiya

Kirish

Islom dini ta’limotida Qur’oni karimdan keyingi eng muhim manba — hadislar hisoblanadi. Hadislar Payg‘ambarimiz Muhammad (s.a.v.)ning so‘zlari, amallari va ma’qullashlaridan iborat bo‘lib, musulmonlarning diniy, axloqiy va ijtimoiy hayotini tartibga solishda muhim o‘rin tutadi.

Hadis ilmi esa ana shu hadislarini to‘plash, tekshirish, tasniflash va keyingi avlodlarga yetkazish bilan shug‘ullanuvchi ilm sohasi sifatida shakllangan. Ushbu ilm rivojida Imom Ismoil al-Buxoriy kabi buyuk muhaddislarning hissasi beqiyosdir.

Hadis ilmining paydo bo‘lishi va zarurati

Hadis ilmi Payg‘ambarimiz Muhammad (s.a.v.) davridan keyin, islom dini keng hududlarga tarqala boshlagan davrda shakllana boshladi. Dastlab hadislar og‘zaki ravishda sahobalar tomonidan yodlab olinib, keyingi avlodlarga yetkazilgan.

Vaqt o‘tishi bilan yolg‘on va zaif rivoyatlarning paydo bo‘lishi hadislarini ilmiy asosda tekshirish zaruratini tug‘dirdi. Natijada isnod (roviylar zanjiri) va matn tahliliga asoslangan hadis ilmi vujudga keldi. Bu ilm hadislarining ishonchliligini aniqlash va faqat sahih rivoyatlarni saqlab qolishga xizmat qildi.

Hadis ilmining rivojlanish bosqichlari

Hadis ilmi dastlab rivoyatlarni yodlash va og‘zaki uzatish shaklida rivojlandi. Keyinchalik yozma manbalar paydo bo‘lib, hadislar kitob holiga keltirildi.

IX asrga kelib hadis ilmi o‘zining eng yuqori taraqqiyot bosqichiga yetdi. Aynan shu davrda hadislarni qat’iy mezonlar asosida tanlab, tasniflagan buyuk muhaddislar yetishib chiqdi. Imom al-Buxoriy ana shu davrning eng yetuk vakillaridan biri bo‘ldi.

Imom Ismoil al-Buxoriyning hayoti va ilmiy faoliyati

Imom Ismoil al-Buxoriy 810-yilda Buxoro shahrida tavallud topgan. Yoshligidanoq ilmga, xususan hadis ilmi o‘rganishga katta qiziqish bildirgan. U minglab ustozlardan hadis ilmini o‘rgangan va yuz minglab hadislarni yod olgan.

Imom al-Buxoriy butun umri davomida hadislarning sahifligini tekshirish, roviylarning ishonchliligini aniqlash va islom ummati uchun eng ishonchli manbalarni yaratishga bag‘ishladi.

“As-sahih” asarining mazmuni va ahamiyati

“Al-jome’ as-sahih” yoki qisqacha “As-sahih” Imom al-Buxoriyning eng mashhur va nufuzli asaridir. Ushbu kitob Qur’oni karimdan keyingi eng ishonchli manba sifatida e’tirof etiladi.

Asarda faqat eng ishonchli roviylar orqali yetib kelgan sahih hadislar jamlangan. “As-sahih” musulmonlarning aqida, ibodat, muomala va axloqiy hayotini tartibga solishda muhim manba bo‘lib xizmat qiladi.

“Al-adab al-mufrad” asarining ma’rifiy-axloqiy mohiyati

“Al-adab al-mufrad” asari Imom al-Buxoriyning axloq-odob masalalariga bag‘ishlangan nodir kitobidir. Ushbu asarda insoniy fazilatlar, ota-onaga hurmat, qo‘shnichilik, mehr-shafqat, kamtarlik va yaxshi muomala kabi mavzular yoritilgan.

Asar musulmon jamiyatida axloqiy tarbiyani shakllantirish, insonlar o‘rtasida mehr-oqibat va ijtimoiy hamjihatlikni mustahkamlashda muhim ahamiyatga ega.

Imom al-Buxoriy asarlarining tarbiyaviy ahamiyati

Imom al-Buxoriyning asarlari nafaqat diniy, balki tarbiyaviy jihatdan ham katta ahamiyatga ega. Ular insonni halollik, adolat, sabr-toqat va poklikka chorlaydi.

Bugungi kunda ham bu asarlar yosh avlodni ma’naviy barkamollikka yetkazishda, jamiyatda sog‘lom axloqiy muhitni shakllantirishda muhim manba bo‘lib xizmat qilmoqda.

Xulosa

Xulosa qilib aytganda, hadis ilmi islom ta’limotining muhim tarkibiy qismi bo‘lib, Qur’oni karim mazmunini to‘g‘ri anglashda katta ahamiyatga ega. Imom Ismoil al-Buxoriy hadis ilmining rivojiga beqiyos hissa qo‘shgan buyuk allomadir.

Uning “As-sahih” va “Al-adab al-mufrad” asarlari diniy, ma’rifiy va axloqiy jihatdan bebaho meros bo‘lib, bugungi kunda ham o‘z dolzarbligini yo‘qotmagan.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Xaydarov. S.A.(2026). Pedagogik risklarni boshqarishda globallashuv jarayonlarning ahamiyati. International scientific journal. Interpretation and researches. 1(73).

2. Xaydarov. S.A. (2026). Pedagogik risklarni boshqarishning nazariy asoslari va globallashuv jarayonidagi ahamiyati. NEW RENAISSANCE international scientific journal. 3(1). 159-164.
3. Хайдаров С. (2025). Оилаларда фарзанд тарбиясига рухий таъсир ўтказиш. Modern Education and Development. 3 (17). 23-27.
4. Khaydarov S.A. (2025). The role of the use of fine arts in teaching the history of the country. Modern Education and Development. 3 (17). 28-33.
5. Xaydarov S.A. (2025). Ijtimoiy-gumanitar fanlarda raqamli metodlardan foydalanish yo'llari. NEW RENAISSANCE international scientific journal. 2(1). 91-94.
6. Xaydarov S.A. (2025). Yoshlarda vatanparvarlik hissini tarbiyalashda Boburnoma asariga ishlangan miniatyuralarning ahamiyati. Til va adabiyot.uz. 2.11-12.
7. Khaydarov S.A. (2025). On analysis of family factors and social creativity issues in the study of the psychological portrait of educational institutions' leaders. Tuijin Jishu/Journal of Propulsion Technology ISSN: 1001-4055 Vol. 46 No. 2.
8. Xaydarov S.A. (2025). Pedagogik risklarni boshqarishning nazariy asoslari va globallashuv jarayonidagi ahamiyati. 3 (9). 261-265.